

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ

УДК 378.147.87

О. М. АКІМОВА, Н. Ю. ШЕМИГОН

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті уточнено суть поняття “позааудиторна самостійна робота” для вчителів початкових класів, розглянуто основні аспекти впровадження індивідуального плану позааудиторної самостійної роботи студентів на прикладі дисципліни “Загальна педагогіка” та чинники забезпечення мотивації студентів при організації її виконанні позааудиторної самостійної роботи.

Ключові слова: самостійна робота, позааудиторна самостійна робота, учитель початкових класів, мотивація позааудиторної самостійної роботи, індивідуальний план позааудиторної самостійної роботи.

На сучасному етапі розвитку суспільства, що характеризується інтеграцією України в європейські політичні, економічні й культурні структури, особливої уваги потребує проблема підготовки фахівців, здатних виконувати свої професійні обов’язки на продуктивному й творчому рівнях. Важливою умовою розв’язання цього завдання є озброєння знаннями, котрі сформуують самостійність особистості студента, здатність у подальшому ефективно виконувати професійні завдання та бути конкурентоспроможним на ринку праці [2].

Особливого суспільного значення набуває проблема підготовки вчителів початкових класів у закладах педагогічної освіти, покликаних забезпечувати здатність учнів організовувати власну самостійну роботу, здобувати самостійно знання, що в подальшому виступить передумовою успішної організації позааудиторної самостійної роботи учнів початкової школи. Для забезпечення такого рівня готовності до самостійної діяльності учнів учитель початкових класів зобов’язаний уміти на належному рівні організовувати і здійснювати власну самостійну роботу.

Мета статті – проаналізувати теоретичні аспекти організації позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів початкових класів.

Перед автором статті постали такі завдання:

1. Уточнити суть поняття “позааудиторна самостійна робота”.
2. Визначити чинники, що забезпечують мотивацію студентів до організації та виконання позааудиторної самостійної роботи.

3. Проаналізувати суть і зміст, основні аспекти та етапи впровадження індивідуального плану позааудиторної самостійної роботи студентів на прикладі дисципліни “Загальна педагогіка”.

Отже, на теоретичному й методологічному рівнях проблему організації самостійної роботи студентів у процесі оволодіння знаннями досліджено Л. Арістовою, В. Буряком, Є. Гуламп, Л. Грицюк, Б. Єсіповим, Л. Жаровою, В. Казаковим, В. Морозом та іншими науковцями, у працях яких доведено, що самостійна робота студентів дає змогу успішно формувати свідомість і зміцнювати знання; удосконалювати вміння й навички, визначені програмою кожної навчальної дисципліни [6].

На нашу думку, “позааудиторну самостійну роботу студента” можна розглядати як вид позааудиторної самостійної навчальної та виховної діяльності, що виконується під опосередкованим керівництвом викладача і передбачає формування навичок самоспостереження, самоорганізації, самоаналізу, самоконтролю.

Важливим чинником для забезпечення мотивації студентів до організації й виконання позааудиторної самостійної роботи студентів є [1]:

- створення умов для добровільного виконання студентами завдань позааудиторної самостійної роботи;
- забезпеченням мотивації “інтересу до змісту пізнавальної діяльності” через комплекс завдань з позааудиторної самостійної роботи з різних навчальних дисциплін та реалізація у їх змісті різноманітних форм, видів і методів організації позааудиторної самостійної роботи;
- опосередкований характер контролю з боку викладача за позааудиторною самостійною роботою студентів.

Зазначимо, що забезпечення мотивації студентів до позааудиторної самостійної роботи шляхом організації постійного систематичного контролю опосередкованого характеру з боку викладача має як навчальне, так і виховне значення, забезпечуючи всебічність професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів через систематичний опосередкований контроль з боку викладача.

Для здійснення індивідуального підходу під час позааудиторної самостійної роботи студентів доречним є використання індивідуального плану позааудиторної самостійної роботи студентів, що передбачає її етапність, а саме:

Перший етап – ознайомлення студентів з науковими засадами організації позааудиторної самостійної роботи та вимогами до її виконання на першому занятті з дисципліни. Мають бути визначені теми, завдання, кількість змістовних модулів, оцінювання й строки виконання завдань позааудиторної самостійної роботи, види й строки контролю за виконанням завдань.

Другий етап – виконання індивідуального плану позааудиторної самостійної роботи студентів, який містить завдання як навчального, так і виховного характеру.

Індивідуальний план позааудиторної самостійної роботи має такі розділи та зміст:

1. Відомості про студента (назва дисципліни, група, факультет, навчальний заклад, прізвище, ім'я, по батькові).

2. Опис навчальної дисципліни, що містить відомості про кількість навчальних тижнів та практик на кожному курсі, кількість кредитів і характеристики навчальної дисципліни.

3. Терміни виконання завдань позааудиторної самостійної роботи, рівень складності, кількість балів за кожний змістовний модуль (не оцінювання завдань позааудиторної самостійної роботи).

4. Оформлення результатів завдання позааудиторної самостійної роботи.

5. Заповнення педагогічного словника.

6. Консультації викладача.

7. Виховна позааудиторна самостійна робота (участь у підготовці та проведенні масових виховних заходів, конкурсів, участь у роботі педагогічного гуртка, виготовлення роздаткового матеріалу з дисципліни, випуск газети тощо).

На вступному занятті зазначають, що в процесі вивчення дисципліни укладається педагогічний словник, за матеріалами якого наприкінці вивчення кожного змістовного модуля здійснюється тестова перевірка, яка містить питання, що розкривають суть аудиторного навчального матеріалу та термінології з завдань позааудиторної самостійної роботи. Основні базові поняття надаються під час аудиторних видів занять. У словник виносяться терміни, не визначені під час аудиторної роботи, та нові поняття, що зустрілись у процесі виконання завдань позааудиторної самостійної роботи. Якщо під час виконання певних завдань позааудиторної самостійної роботи викладачем передбачено знайомство студентів з новим терміном, а жоден студент його не записав у педагогічний словничок, тоді викладач пропонує розв'язання проблемного завдання чи ситуації, яка призводить до необхідності введення та опанування нового поняття.

Так, наприклад, при вивченні теми “Суть процесу виховання” студенти знайомляться з такими питаннями:

1. Процес виховання, його специфіка, компоненти й рушійні сили.

2. Етапи та управління процесом виховання.

3. Результати процесу виховання.

4. Шляхи підвищення ефективності процесу виховання в початковій школі.

Під час опанування теми надаються визначення таких термінів: процес виховання, свідомість, почуття, звичка, навичка. Усвідомлено не визначено поняття “інтеріоризація”, яка передбачає формування внутрішніх структур психіки людини завдяки засвоєнню структур зовнішньої соціальної діяльності. Інтеріоризація виступає в майбутньому базою для формування єдності свідомості та поведінки, тому це поняття студенти опановують шляхом самостійного створення або виконання завдання під час ауди-

торної роботи зі створення порівняльної таблиці “навички і звички поведінки”, оскільки ці поняття часто ототожнюються, але мають абсолютну різну природу та вплив на процес виховання. Завдання полягає в тому, щоб студенти зрозуміли й усвідомили цю відмінність.

Отже, індивідуальний план позааудиторної самостійної роботи з опосередкованою функцією контролю з боку викладача передбачає оцінювання аудиторних робіт шляхом взаємо- або самоперевірки студентами.

На першому занятті кожного модуля студенти отримували завдання для позааудиторної самостійної роботи різних рівнів пізнавальної діяльності з усіх тем. Відмінною ознакою всіх завдань позааудиторної самостійної репродуктивного рівня є орієнтація на майбутню педагогічну діяльність, визначення специфіки для роботи початкової школи.

При організації позааудиторної самостійної роботи слід зауважити, що різнорівневі за складністю завдання позааудиторної самостійної роботи мають бути спрямовані на подолання таких недоліків:

- незацікавленість у виконанні завдань через необґрунтовану високу складність рівнів пізнавальної позааудиторної самостійної діяльності;
- визначальною є роль та оцінка викладача;
- мотиви самоствердження та інтересу до майбутньої професії в студентів майже відсутні.

На нашу думку, саме можливість самостійного вибору завдань позааудиторної самостійної роботи, з обов'язковим акцентуванням на специфіці їх реалізації впродовж майбутньої професійної діяльності та поступовим ускладненням зазначених завдань розв'язує проблему зазначених недоліків організації позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів початкових класів.

Завдання продуктивного та творчого рівнів позааудиторної самостійної роботи слід складати з використанням інтернет-ресурсів і технічних засобів навчання, що є вимогою підготовки сучасного вчителя початкових класів.

Для забезпечення формування вмінь і навичок високого рівня, систематичного та всебічного вивчення матеріалу взаємозв'язок навчальної аудиторної й позааудиторної самостійної роботи слід організувати так: кожне заняття (лекційне чи практичне) розпочинається з повторення раніше вивченого матеріалу та перевірки рівня засвоєних базових понять шляхом тестового опитування. Питання складають з урахуванням специфіки як аудиторної роботи, так і опрацьованих завдань позааудиторної самостійної роботи.

З метою розв'язання завдань позааудиторної самостійної роботи всіх рівнів складності на кожному аудиторному занятті доцільно проводити моніторинг виконання завдань позааудиторної самостійної роботи шляхом усного фронтального чи індивідуального опитування щодо характеру виконаної роботи [3].

На сучасному етапі розвитку педагогічної освіти особливої уваги потребує позааудиторна виховна самостійна робота, види якої обирають студенти самостійно та оцінюють відповідно до робочої програми з дисципліни [4].

Отже, організація позааудиторної самостійної роботи в сучасному освітньому просторі спрямована на формування в майбутніх учителів початкових класів умінь і навичок самостійно здійснювати пошук та аналізувати літературу, працювати з бібліотечними фондами й каталогами; самостійно набувати професійно значущих знань, які реалізуються в уміннях і навичках розв'язання різнорівневих за складністю педагогічних завдань та визначенням їх практичного використання у майбутній професійній діяльності; самоорганізації (самостійний розподіл часу на виконання самостійної роботи, визначення та розподіл цілей за рівнем складності завдань, часу на виконання); самостійного вибору форм, методів і засобів виконання самостійної роботи; самоаналізу й самоконтролю отриманих результатів виконаної самостійної роботи; саморозвитку та самоформування [4].

Висновки. Таким чином, при організації позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів початкових класів слід звернути увагу на етапність та опосередкований контроль за виконанням з боку викладача. Варіативність завдань з різними рівнями пізнавальної діяльності й способами виконання забезпечить засвоєння знань та формування умінь і навичок, які стануть споруджувальною силою професійного становлення майбутнього вчителя початкових класів.

Список використаної літератури

1. Буряк В. К. Керування самостійною роботою / В. К. Буряк // Вища школа. – 2001. – № 4/5. – С. 16–22.
2. Васильєва М. П. Деонтологічний компонент підготовки сучасного педагога в умовах вищого навчального закладу / М. П. Васильєва // Вісник Дніпропетровського університету економіки та права умені А. Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. – Дніпропетровськ, 2011. – Вип. 2 (2). – С. 14–20.
3. Вирановская Е. В. Подготовка будущего учителя к организации самостоятельной учебной деятельности учащихся : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Е. В. Вирановская. – Москва, 2005. – 22 с.
4. Євдокимов В. І. Підготовка вчителя в умовах євро інтеграції : навч. посіб. / В. І. Євдокимов, Г. Ф. Пономарьова, Л. Д. Покроєва. – Харків : ХОНМІБО, 2006. – 204 с.
5. Мороз В. Д. Самостійна навчальна робота студентів : монографія / В. Д. Мороз. – Харків : ХМК, 2003. – 63 с.
6. Шимко І. М. Дидактичні умови організації самостійної навчальної роботи студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. М. Шимко. – Кривий Ріг, 2003. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2014.

Акимова Е. М., Шемигон Н. Ю. Теоретические аспекты организации внеаудиторной самостоятельной работы будущих учителей начальных классов

В статье уточнена суть понятия “внеаудиторная самостоятельная работа” для учителей начальных классов, рассмотрены основные аспекты внедрения индивидуального плана внеаудиторной самостоятельной работы студентов на примере дисциплины “Общая педагогика” и факторы обеспечения мотивации студентов при организации и выполнении внеаудиторной самостоятельной работы.

Ключевые слова: самостоятельная работа, внеаудиторная самостоятельная работа, учитель начальных классов, мотивация внеаудиторной самостоятельной работы, индивидуальный план внеаудиторной самостоятельной работы.

Akimova H., Shemihon N. Theoretical Aspects of Extracurricular Organization of Independent Work of Future Teachers of Elementary Classes

The article clarified the meaning of the term “out-of-class independent work” for primary school teachers, addresses the key aspects of implementing a customized plan out-of-class independent work of students on the example of discipline “General pedagogy” and the factors for the motivation of students in the organization and execution of out-of-class independent work.

The concept of “out-of-class independent work of the student” is considered as a kind of out-of-class self-training and educational activities performed under the indirect supervision of the teacher and involves the formation of skills of self-observation, self-organization, self-awareness, self-control.

Organization of out-of-class independent work in modern educational space, aimed at the formation of future teachers of initial classes and skills to independently search and analyze literature, to work with library funds and directories; independently purchase professionally relevant knowledge, which are implemented in the skills of solving the multi-level complexity of pedagogical tasks and determine their practical use in future professional activity; self-organization (self-distribution of time doing independent work, determination and distribution goals for the level of complexity of tasks, time); independent of the choice of forms, methods and means of performing independent work, self-reflection and self-control obtained from the results of independent work. The variety of jobs with different ways to perform out-of-class independent work will provide learning and the formation of skills that will be sporadically force professional development of future teacher of initial classes.

Key words: *independent work, out-of-class independent work, the teacher of elementary classes, motivation extracurricular self-study, individual plan out-of-class independent work.*